

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ภูมิศาสตร์

ป.๑

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.ณัฐพร ยวงเงิน

ผู้ตรวจ

รศ. ดร.สากุล สถิตวิทยานันท์

ผศ. ดร.ชมชิต พรหมสิน

นางณัฐรส พัฒนารมย์

นายสุบัญญัติ เขียนเจริญ

บรรณาธิการ

นายสมเกียรติ ภูระหงษ์

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๑๕,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-606-034-8

รหัสสินค้า ๑๑๑๓๐๖๘

 อักเซอร์

www.aksorn.com

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย

บริษัท อักเซอร์กรุ๊ป จำกัด

142 ถนนตบनाव เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร. 0 2622 2999 (อัตโนมัติ 20 คู่สาย)

พิมพ์ที่: **บริษัท ไทยรุ่งเกล้า จำกัด** โทร. 0 2903 9101-6

คำนำ

ด้วยทางกระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการปรับปรุงมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เฉพาะสาระภูมิศาสตร์ จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ซึ่งการเรียนรู้เฉพาะความรู้ทางภูมิศาสตร์อย่างเดียว อาจไม่เพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและบางอย่างก็คาดการณ์ได้ยากลำบาก จึงจำเป็นต้องให้ผู้เรียนมีทักษะ กระบวนการ และความสามารถทางภูมิศาสตร์ เพื่อจะได้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้

ทั้งนี้สาระภูมิศาสตร์ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวออกไป นับตั้งแต่สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง ระยะ ทิศ ของสิ่งต่าง ๆ การรู้จักใช้แผนผังแสดงตำแหน่งสิ่งต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศในรอบวัน การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติตนในการดูแลสิ่งแวดล้อมที่บ้านและชั้นเรียน

การวางโครงสร้าง จะออกแบบให้เป็นหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐาน รวมถึงนำแนวคิดวิธีจัดการเรียนการสอน (Pedagogy) แบบสืบเสาะหาความรู้ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Inquiry) มาเป็นแกนในการนำเสนอ ซึ่งแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะให้ทั้งองค์ความรู้ตามสาระการเรียนรู้ ปูพื้นฐาน และช่วยพัฒนาความสามารถทางภูมิศาสตร์ ทักษะทางภูมิศาสตร์ และกระบวนการทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-Literacy) ตลอดจนบรรลุสมรรถนะสำคัญและมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะช่วยทำให้การเรียนรู้ภูมิศาสตร์เป็นเรื่องที่สนุก น่าสนใจ ผู้เรียนได้รับความรู้ เกิดทักษะ กระบวนการที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและบรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

ผู้เรียบเรียง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

สิ่งต่างๆ รอบตัว

๑. ประเภทของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
๒. สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

๒

๔

๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ตำแหน่ง ระยะ ทิศ และแผนผัง

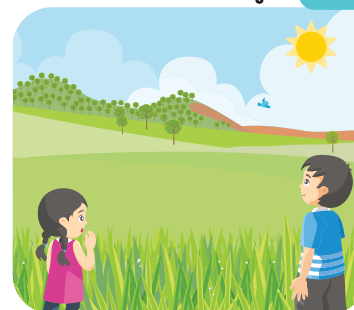
๑. ตำแหน่ง ระยะ และทิศ
๒. แผนผัง

๑๔

๑๖

๒๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

สิ่งแวดล้อมกับการเปลี่ยนแปลง

๑. สภาพอากาศในรอบวัน
๒. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม
๓. การปฏิบัติตนในการดูแลสิ่งแวดล้อม

๓๔

๓๖

๔๔

๕๑

บรรณานุกรม

๖๐

คำแนะนำการใช้

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เล่มนี้ บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด จัดทำขึ้นตามแนวทางการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ (Geo-Literacy) มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลกและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนใช้ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และมาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควิถีการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้รู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม รวมถึงสามารถใช้ทักษะกระบวนการความสามารถทางภูมิศาสตร์และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการสืบค้นและอธิบายความรู้ นำไปสู่การปรับใช้ในการดำเนินชีวิต โดยหนังสือเรียนเล่มนี้มีโครงสร้างสำคัญ ดังนี้

มาตรฐานการเรียนรู้ (มฐ.) / ตัวชี้วัดและมโนทัศน์สำคัญ

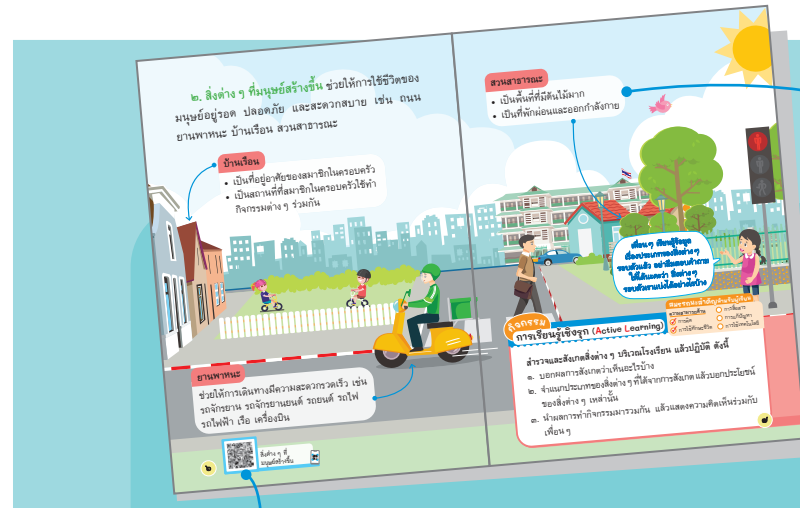
เพื่อเป็นเครื่องมือนำทางผู้สอนและผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

คำถามหลักประจำเรื่อง

ระบุประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้เรียนนำมาพิจารณาประกอบการศึกษาคำตอบ

คำถามกระตุ้น

กระตุ้นผู้เรียนด้วยคำถามจากภาพประกอบก่อนเข้าสู่บทเรียน

QR Code

ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาเพิ่มเติมด้วย QR Code เพื่อรองรับการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัล

ภูมิศาสตร์น่ารู้

อธิบายความรู้เสริมให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้รอบตัวเพิ่มขึ้น

นำเสนอข้อมูลด้วยภาพ Infographic แผนภูมิ แผนผัง คำบรรยาย ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

เป็นกิจกรรมฝึกฝนทักษะ กระบวนการและความสามารถทางภูมิศาสตร์ตามแนวทาง Geo-Literacy ผ่านการทำกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และบรรลุสมรรถนะสำคัญ

รวบยอดความรู้

สรุปการเรียนรู้ให้ตรงคำถามด้วยแผนผังที่เข้าใจง่าย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในภาพรวมได้

สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา มีทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เรียกว่า **สิ่งแวดล้อม** ซึ่งมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของเรา

เพื่อนๆ สังเกตสิ่งต่างๆ ในภาพ แล้วบอกนำเสนอว่า เห็นอะไรบ้าง

ตัวชี้วัด

- มฐ. ส ๕.๑ ป.๑/๑ จำแนกสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
- มฐ. ส ๕.๒ ป.๑/๑ บอกสิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

มโนทัศน์สำคัญ

- 📍 สิ่งแวดล้อมรอบตัวมีทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
- 📍 สิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติมีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

๑ ประเภทของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

สิ่งต่าง ๆ
รอบตัว
เกิดจากอะไร

หากเราพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวว่าเกิดจากอะไร สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติ

มีทั้งสิ่งมีชีวิต เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต เช่น แหล่งน้ำ ดิน ภูเขา อากาศ

ดิน

- เป็นที่อยู่ของต้นไม้และสัตว์
- เป็นแหล่งเพาะปลูกพืช
- เป็นที่ใช้สร้างสิ่งปลูกสร้างและที่อยู่อาศัยของคน

แหล่งน้ำ

- เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ
- เป็นแหล่งน้ำดื่ม ใช้ชำระล้างสิ่งต่าง ๆ และรดน้ำต้นไม้

ป่าไม้

- เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ป่า
- เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า
- เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำ ลำธาร

สัตว์ป่า

- สัตว์ป่าบางชนิดเป็นอาหารของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ
- สัตว์ป่าบางชนิดมีส่วนช่วยให้เกิดพืชเพิ่มมากขึ้น

ภูมิศาสตร์น้ำ

สัตว์ป่าบางชนิดช่วยทำให้เกิดพืชเพิ่มมากขึ้นได้ เช่น เมื่อสัตว์ป่ากินผลไม้บางชนิดเข้าไป แล้วสัตว์ป่าเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ เมื่อมีการขับถ่ายออกมา ทำให้เมล็ดจากผลไม้ที่สัตว์ป่ากินเข้าไปถูกขับออกมาด้วย ซึ่งเมล็ดพันธุ์พืชเหล่านั้นจะงอกและเจริญเติบโตเป็นพืชต้นใหม่ขึ้นมาได้อีก

สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติ

๒. สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ช่วยให้การใช้ชีวิตของมนุษย์อยู่รอด ปลอดภัย และสะดวกสบาย เช่น ถนน ยานพาหนะ บ้านเรือน สวนสาธารณะ

บ้านเรือน

- เป็นที่อยู่อาศัยของสมาชิกในครอบครัว
- เป็นสถานที่ที่สมาชิกในครอบครัวใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

สวนสาธารณะ

- เป็นพื้นที่ที่มีต้นไม้มาก
- เป็นที่พักผ่อนและออกกำลังกาย

ยานพาหนะ

ช่วยให้การเดินทางมีความสะดวกรวดเร็ว เช่น รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ รถไฟ รถไฟฟ้า เรือ เครื่องบิน

เพื่อน ๆ เรียนรู้ข้อมูล เรื่องประเภทของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวแล้ว อย่าลืมตอบคำถาม ให้ได้นะคะว่า สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราแบ่งได้อย่างไรบ้าง

กิจกรรม

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สำรวจและสังเกตสิ่งต่าง ๆ บริเวณโรงเรียน แล้วปฏิบัติ ดังนี้

๑. บอกผลการสังเกตว่าเห็นอะไรบ้าง
๒. จำแนกประเภทของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการสังเกต แล้วบอกประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น
๓. นำผลการทำกิจกรรมมารวมกัน แล้วแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อน ๆ

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

ความสามารถด้าน	☐ การสื่อสาร
☒ การคิด	☐ การแก้ปัญหา
☒ การใช้ทักษะชีวิต	☐ การใช้เทคโนโลยี

สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

๒ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

คนที่อยู่ในพื้นที่แบบเดียวกัน มักจะมีการใช้ชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ส่วนคนที่อยู่ต่างพื้นที่หรืออยู่ไกลออกไป ก็มักจะมีการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน

ทำไมคนที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ จึงมีการใช้ชีวิตที่แตกต่างกันคะ

สาเหตุที่เป็นแบบนี้เพราะแต่ละพื้นที่มีสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน จึงส่งผลต่อการใช้ชีวิตของคนในหลาย ๆ ด้าน เช่น

๑. **ที่อยู่อาศัย** คนมักสร้างที่อยู่อาศัย โดยนำสิ่งต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายในพื้นที่มาใช้ในการก่อสร้าง เช่น ท้องถิ่นที่มีต้นไม้ไผ่มาก ก็นำไม้ไผ่มาสร้างบ้าน

นอกจากนี้ สภาพอากาศ รวมถึงสภาพพื้นที่ ยังมีผล ต่อลักษณะที่อยู่อาศัยอีกด้วย เช่น บ้านที่อยู่ในพื้นที่ฝนตกชุก จะมีหลังคาลาดชัน เพื่อให้ ระบายน้ำฝนได้ดี

ท้องถื่นที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ หลายคนจะสร้างที่อยู่อาศัย แบบเรือนแพให้บ้านลอยอยู่ บนน้ำ

บ้านที่อยู่ริมทะเลจะยกพื้นสูง เพื่อป้องกันไม่ให้ได้รับ ผลกระทบเมื่อน้ำขึ้นสูง

๒. การแต่งกาย การแต่งกายของเราเป็นไปตาม ลักษณะอากาศ เช่น พื้นที่ที่มีอากาศหนาวเย็น ผู้คนสวม เสื้อผ้าที่หนา เพื่อให้ร่างกายอบอุ่น

พื้นที่ที่มีอากาศร้อน ผู้คนสวมใส่เสื้อผ้าที่บาง เพื่อช่วยระบายความร้อน

๓. **อาหาร** เรามักนำพืช และสัตว์ในพื้นที่มาปรุงเป็นอาหาร เช่น คนที่อยู่ใกล้ป่า ก็หาพืช ผัก ผลไม้จากป่า มาปรุงเป็นอาหาร

คนที่อาศัยอยู่ริมทะเลจับ สัตว์น้ำจากทะเลมาปรุงเป็นอาหาร

ข้อดีของการรับประทาน อาหารที่มีในพื้นที่ คืออะไรคะ

กิจกรรม

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

แบ่งกลุ่ม ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดตามธรรมชาติที่มีผลต่อที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และอาหาร โดยปฏิบัติ ดังนี้

1. หาภาพที่แสดงลักษณะพื้นที่แบบต่าง ๆ เช่น ภูเขา ริมทะเล ริมแม่น้ำ จากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ อินเทอร์เน็ต
2. เขียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่จากภาพข้อ ๑. กับการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และอาหาร
3. นำเสนอผลงานหน้าชั้น และแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อน ๆ

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

✓ ความสามารถด้าน	✓ การสื่อสาร
✓ การคิด	○ การแก้ปัญหา
✓ การใช้ทักษะชีวิต	○ การใช้เทคโนโลยี

รวบยอด ภูมิปัญญา

สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **สิ่งแวดล้อม** มีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติมีผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน

